

Sebk-i Hindî

- Sebk-i Hindî, Fars ve Türk edebiyatının yanında Fars, Hindistan, Afganistan, Azerbaycan ve Tacikistan edebiyatında da etkili olmuş bir üsluptur. İzlerine 16. Asırda rastlanmaya başlayan bu üslûp, Fars ve Türk edebiyatlarında en verimli dönemini 17. Asırda yaşamıştır. Fars edebiyatında, 18. yüzyıl ortalarından itibaren İran'da güç kaybetmeye başlamış ve 15. Yüzyıl ve öncesine yani Horasan ve Irak üslûplarına dönmeyi savunan *Bâz-geşt-i Edebî* hareketlerine bırakmıştır. Türk edebiyatında ise, 17 ve 18. asırlarda en verimli dönemini yaşamış; 19. yüzyılda bazı şairler üzerinde etkisini sürdürmekle birlikte Galip'ten sonra önemli bir temsilci yetiştirememiştir.
- Sebk-i Hindî Safevîler dönemindeki dinî ve siyasî baskılar sebebiyle Hindistan'daki Babürlülere sığınan şairlerin eserlerinde ortaya çıkmıştır. İlk örneklerine İran topraklarında rastlanılan bu şiir, asıl gelişimini Hindistan'da göstermiştir.
- Bu şairler, Babürlü sarayında büyük ilgi ve destek görmüş; bu destek, bilhassa Ekber Şah döneminde daha da artmıştır.
- Fars edebiyatında bu üslubun önde gelen temsilcileri, Örfî-i Şirâzî (ö.1591), Feyzî-i Hindî (ö.1595), Zülâfî-i Hansarî (ö.1615), Talib-i Amûlî (ö.1625), Kelîm-i Hemedânî (ö.1652), Mirza Celâl Esîr (ö. 1658-59), Saib-i Tebrizî (ö.1671) ve Şevket-i Buharî (ö.1699) ve Bîdil (ö.1720)'dir. Bunların bir kısmı Türk asıllıdır.
- Yeni anlamlar ve ince hayaller arayışı, Sebk-i Irakî mensubu şairler Kemâl-i Hucendî, Molla Câmî ve takipçileri arasında da görülmüş, onların şiiri "Seb-i Irakî" ile "Sebk-i Hindî" arasında bir geçiş olarak değerlendirilmiştir.
- Türk edebiyatında ise, 17. Asırdan itibaren farklı ölçülerde bütün şairler üzerinde etkili olmakla birlikte; bu üslubun akla gelen ilk isimleri, Nefî (ö.1636), Fehim-i Kadîm (ö.1648), Şehrî (ö.1660-61), İsmetî (ö.1665), Na'ilî (1666), Nedim-i Kadîm (ö.1670), Neşatî (ö.1674), Râsih (1699), Nabî (ö.1712) ve Şeyh Galib (1799)'tir.
- Bu üslup, Nabî'de hikemî ve söylenmemiş, yeni manalar şeklinde; Nefî'de mübalağa ve hayal unsurunun öne çıkmasıyla kendisini göstermiştir. Nâilî, Neşatî, Şehrî, Fehim-i Kadîm, İsmetî, Sami ve Şeyh Galib'te ise, anlam derinliği ve orijinal mazmunlarla kendisini göstermektedir.
- Sebk-i Hindî'de, ses yerine anlam ön plana çıkmış ve şairlerin yeni mazmun, anlam ve hayal arayışları, şiirin zihnileşmesine ve giriftleşmesine ve lirizm bakımından şiirlerin zayıflamasına yol açmıştır.
- Sebk-i Hindî şairlerini, yeni mazmunlar bulma, ince ve hassas hayaller kurma ve anlam derinliği kaygısı, şiirde mübalağa ve tezat sanatının ve alışılmamış kelime ve tamlamalarla yüklü ince, sanatkarane bir dilin kullanılmasına yol açmıştır. Bilhassa, soyutu somutlaştıran tamlamalarla, özgün imajlar oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu üslupta, az kelime ile çok söz söyleme esastır.
- Bu üslupla birlikte, şiir diline günlük konuşma dilinden birçok kelime ve deyim girmiştir. Genellikle şairler, veciz, dolgun sözler peşinde koşmuştur.
- Şiirde tasavvufa geniş bir şekilde yer verilmiştir. İnsanın iç dünyasına önem verilmesi, şiirde ıstırap temasının öne çıkmasına sebep olmuştur.

- Bu üslupla birlikte, klâsik şiirin hayal ve mana sistemi farklı farklı bir anlayış ve üslûpla yeniden yorumlamışlardır.
- Sebk-i Hindî, anlaşılması ve çözülmesi zor yapmacık bir şiir tarzına yol açması bakımından tenkit edilmiştir.

NÂ'İLÎ (ö.1077/1666)

- Türk edebiyatında Sebki Hindî üslubunun en önemli temsilcisi olan Nâ'ilî, manastırlı Na'il'den ayrılması için Nâ'ilî-i Kadîm olarak tanındı. İstanbul'da doğan şairin asıl adı Ahmed'dir.
- Arapça ve Farsçaya hâkimiyete iyi bir eğitim gördüğünü göstermektedir. Eğitimini tamamladıktan sonra babası gibi Divan-ı Hümayun'da kâtip olarak çalıştı. Genç yaşta anne ve babasını kaybetmesi sebebiyle aldığı maaşla geçinmeye çalıştı.
- Dönemin padişahları IV. Murat ve IV. Mehmed'e kasideler sundu. Fakat sadrazam Köprülü Fazıl Ahmed Paşa'nın gazabına uğrayarak sürgüne gönderildi. Edirne'de, Fazıl Ahmed Paşa'ya sunduğu kasidelerle affını istedi. İsteğinin kabulü üzerine 1654 yılında İstanbul'a döndü.
- Kaynaklarda sıkıntılı bir hayat geçirdiği ve hastalıklı bir bünyeye sahip olduğu belirtilen şair 1077/1666 yılında İstanbul'da vefat etti.
- Şairin tek eseri olan *Divân*'ıdır. Eserin tenkitli metni Halûk İpekten tarafından yayımlanmıştır (1970). *Dîvân*, 2 münacat, 1 terkib-i bend, 34 kaside, 4 müseddes, 1 tahmis, 390 gazel, 1 müstezat, 18 kıta, 8 rubai, 11 şarkı ve 6 tarihten oluşmaktadır. bulunmaktadır.
- Şiirlerinde söylenmemiş, orijinal hayaller ve az sözle çok şey anlatma peşinde koşan şair, anlam derinliği, geniş hayalleri, mübalağalı söyleyişleri ve alışılmamış kelime ve tamlamalarıyla muğlak, anlaşılması güç bir üsluba sahiptir. Şiirlerinde en çok görülen sanat mübalağa, telmih ve tezattır.
- Kasidelerinde Nef'î'den etkilenmiştir. Nâ'ilî'nin kasidelerinde genellikle nesib ve teşbib bölümleri yer almaz. O da, Nef'î gibi doğrudan fahriyeyle kasidesine başlar ve şiirini "ilhâm-ı Hak" olarak görür. Na'ilî asıl kudretini ise gazellerinde göstermiştir. Gazelleri genellikle tasavvufidir.
- Şiirinde anlam ve hayal ön plandadır. Üslubunda, soyutu somutlaştıran, zincirleme tamlamalar üslubunu ağırlaştırmıştır. Bestelenmek amacıyla kaleme alınan şarkılarında ise sade bir dil kullanmıştır.
- Çektiği acılar ve sıkıntılar şiirine de yansımıştır. İstirap şiirlerinde önemli bir yer tutar. Bunda çektiği acılar ve hassas bir kişiliğe sahip olması kadar Sebki Hindî'de ıstirap motifinin önemli bir yer tutmasının da etkisi vardır.

NA'İLÎ-İ KADÎM (ö.1077/1666)

Gazel

**Hevâ-yı aşka uyup kûy-ı yâra dek giderüz
Nesîm-i subha refîküz bahâra dek giderüz**

refîk: arkadaş

“Aşkın havasına uyup sevgilinin mahallesine kadar gideriz. Sabah rüzgârına arkadaşız, bahara kadar gideriz.”

“Hevâ” kelimesinin bir anlamı da “rüzgâr”dır. Sevgilinin bulunduğu yer, tasavvufî şiirlerde Allah makamı yani vahdet olarak kabul edilir. Kendisini her türlü kötülükten, maddî olandan ayıran âşık, rüzgârın önünde savrulan bir çöp gibi aşk yoluyla mutlak hakikate doğru yol almaktadır. Bahar ise, sevgilinin yüzünü de ifade etmektedir. Şair, bir taraftan sabah rüzgârıyla sevgilisine doğru gittiğini ifade ederken, belki de ilk mısradaki gibi çağrışım yoluyla yüzü ve onun temsil ettiği vahdeti kastetmektedir. Hevâ-yı aşk – nesîm-i subh, kûy-i yâr – bahâr arasında leff ü neşr sanatı vardır.

**Palâs-pâre-i rindî be-dûş u kâse be-kef
Zekât-ı mey verilür bir diyâra dek giderüz**

pelâs-pâre: eski püskü, yırtık pırtık, *dûş*: omuz,

“Sırtımızda rintliğin eski püskü yırtık elbisesi, elimizde kâse şarabın zekatının verildiği bir diyara dek gideriz.”

Şair, üzerinde dünya ile ilgisini kestiğini gösteren yırtık pırtık deri veya hasırdan yapılan bir derviş kıyafeti ve elinde kâsesiyle, şarap bulabilmek için şarabın zekatının verildiği bir diyara kadar gitmeyi istemektedir. Şarabın zekâtı olmaz. Bu yeni bir imajdır. Burada, meyle kastedilen ilahî aşktır. Şairin istediği ise, ilahî aşka ulaşmış, kendisini irfanından yararlandırabilecek bir mürşittir.

**Tarîk-i fâkada hem-kefş olup Senâ'îye
Cenâb-ı Külhanî-i Lâyhâra dek giderüz**

fâka: fakirlik , *kefş*: ayakkabı, *Senâî*: İranlı, mutasavvif şair, *Külhanî-i Lâyhâr*: Senâî'nin mürşidi

“Dünyadan ilgiyi kesme yolunda, Senâî ile yoldaş olup Külhanî-i Lâyhâr hazretlerine kadar gideriz.”

Senâî, gençliğinde aşk şiirleri yazan ve devlet adamlarına sunan bir şairken, Külhanî ile tanışmasından sonra bunları terk edip kendisini tasavvuf yoluna adayan bir mutasavvıftır. Kelime olarak *külhânî* kül ocaklarına ait, derbeder; *lâyhâr* ise üzüm tortusunu içen anlamına gelmektedir. Bu mutasavvıf, küllüklerde yatıp başkalarının içmeye tenezzül etmedikleri tortuları içtiği için bu lâkapla anılmıştır. Senâî, bu şeyhle tanışmasından sonra yalın ayak gezmeye ve tam bir derviş hayatı sürmeye başlamıştır. Hem-kefş (aynı ayakkabıyı giymek) ile kastedilen budur. Senâî ile, Külhanî gibi dünyadan el etek çekerek kendilerini tamamen ilahî aşk yoluna adadıklarını söylemektedir.

**Virüp tezelzül-i Mansûrî sâk-ı arşa temâm
Hudâ Hudâ diyerek pâ-y-ı dâra dek giderüz**

sâk: baldır, *arş*: dokuzuncu kat gökyüzü, *Mansûr* (ö.922): “Ben Hakkım” (Ene’l-Hak) dediği için, Bağdat’ta derisi yüzülüp, ardından da idam edilen mutasavvıf.

“Mansur’un sarsıntısını arşın baldırlarına ulaştırıp, Allah Allah diyerek dar ağacına kadar gideriz.”

Şair, ilahî aşk yolunda Allah nidalarıyla Mansur gibi sarsıntıları ta arşa kadar ulaştırıp dar ağacına yani kendi benliklerini Allah’ın varlığında yok etmeye doğru gittiklerini söylemektedir. Sarsıntıyla Hallac-ı Mansur’un bir kıssasına telmih yapılmaktadır. Mansur, dar ağacına götürülürken, minarede ezan okuyan müezzine “Yalancı, in oradan!” diye bağırır. Bunun sebebi sorulduğunda, eğer o gerçekten inanarak “Allahuekber” deseydi, çıktığı minare buna dayanamayarak yıkılırdı, cevabını verir ve hemen bir kayanın üzerine çıkıp “Allahuekber” der ve kaya zelzeleye uğramış gibi param parça olur. Şair de, aynı coşku ve heyecan içinde ebedî hayata doğru yol aldığını söylemektedir.

**Ederse kand-i lebin hâtır-ı mezâka hutûr
Diyâr-ı Mısra degül Kande-hâra dek giderüz**

kand: şeker, bitki şekeri, *hâtır*: gönül, *mezâk*: tatma, zevk alma

“Senin dudağının lezzeti hatıra geldiğinde, Mısır’a değil Kandehar’a dahi gideriz.”

Mısır, şeker kamışı üretimi ile meşhur bir yerdir. Edebiyatta tat ve lezzetin sembolü olarak geçer. Dudak ise, tasavvufta vahdetin sembolüdür. Şair vahdeti arzu ettiğinde, onu bulabilmek için Mısır’a değil, çok daha uzaklarda Afganistan’da bulunan Kandehar’a kadar bile gidebileceğini söylemektedir. Kandehar, uzaklığının yanında “Kand”in şeker anlamına gelmesi sebebiyle söz konusu edilmektedir. Âşıklara vahdet neşesini tattıracak olan da mürşittir.

**Felek girerse kefi Nâ’ilîye dâmânun
Seninle mahkeme-i Girdgâra dek giderüz**

kef: avuç, *Girdkâr*: Allah

“Ey felek! Eğer eteğin Nailînin eline düşerse seninle Allah’ın mahkemesine kadar gideriz.”

Şair, feleğe olan sitemini ifade ederek eğer onun ele geçirirse, hesaplaşmak için Allah’ın mahkemesine kadar gideceğini söylüyor. Kötü talihiyle, bir gün Tanrı’nın huzurunda hesaplaşacağını söylemektedir.

NA'İLÎ-İ KADÎM (ö.1077/1666)

Gazel

**Gül hâra düştü sîne-figâr oldu andelîb
Bir hâra baktı bir güle zâr oldu andelîb**

**Şehnâme-hânlık eyledi Keyhusrev-i güle
Destân-serâ-yı sebz ü bahâr oldu andelîb**

**Feryâda başladı yine her perri hârdan
Dîvân-serâ-yı gülde hezâr oldu andelîb**

**Gül gördü pâre pâre ciger gonca gark-ı hûn
Memnûn-ı zahm-ı hancer-i hâr oldu andelîb**

**Ey Nâilî vedâ'-ı gül ü bâğ u râğ idüp
Mehcûr-ı yâr u dâr u diyâr oldu andelîb**